

6- Amaliy ish

Mavzu: Uslubiy ko'rsatmalarni tahlil qilish (T-sxema usulidan foydalanish)

Darsning maqsadi: Uslubiy ko'rsatmalarni tahlil qilish tushunchalar bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirish.

Dars jihozlari: Kompyuter, ko'rgazmali qurollar, Moodle masofaviy ta'lim platformasi.

Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun o'quv adabiyotlarini yaratishga qo'yilgan

TALABLAR

1-bob. Umumiy qoidalar

1. Mazkur Talablar oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun o'quv adabiyotlarini yaratishga qo'yilgan umumiy talablarni belgilaydi.

2. Talablarning asosiy maqsadi oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimining barcha ta'lim turlari uchun zamonaviy o'quv adabiyotlarining shakli, turi, funksiyasi, yaratish tamoyillari va talablarini belgilash hamda o'quv adabiyotlarini yaratish jarayonida asosiy uslubiy va me'yoriy vosita bo'lib xizmat qilishdir.

2-bob. O'quv adabiyotlarining shakli va turlari

3. O'quv adabiyotlari oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari, malaka talablari, o'quv reja va fan dasturlari asosida muayyan o'quv fani bo'yicha zarur nazariy va amaliy bilimlar, o'quv materiallari, uslubiyot va didaktik ma'lumotlar ilm-fan, madaniyat, texnika va texnologiyalarning zamonaviy yutuqlari, jahon tajribalari asosida tizimli bayon etilgan **nashr** bo'lib, asosan **ikki xil shaklda** tayyorlanadi:

an'anaviy (bosma) o'quv adabiyotlari — ta'lim oluvchilarning yoshi va psixofiziologik xususiyatlari, o'quv materiallari va ma'lumotlar hajmi, shriftlar, qog'oz sifati, muqova turi va boshqa ko'rsatkichlarni hisobga olgan holda matbaa usulida tayyorlanib chop etilgan nashr;

elektron o'quv adabiyotlari — zamonaviy axborot texnologiyalari asosida ma'lumotlarni jamlash, tasvirlash, yangilash, saqlash, bilimlarni interaktiv usulda taqdim etish va nazorat qilish imkoniyatlariga ega bo'lgan elektron majmua.

4. O'quv adabiyotlarining quyidagi turlari mavjud:

Darslik;

o'quv qo'llanma;

uslubiy qo'llanma;

uslubiy ko'rsatma;

uslubiy tavsiyanoma;

ma'lumotlar to'plami (banki);

ma'ruzalar kursi;

ma'ruzalar to'plami;

mashqlar (masalalar) to'plami;

lug'at;

daydjest.

5. O'quv adabiyotlarining turlari quyidagicha ifodalanadi:

Darslik — muayyan o'quv fanining mavzulari tizimli, chuqur va to'liq yoritilgan, tegishli fan mazmunini belgilangan hajmda mukammal o'zlashtirishga qaratilgan, mazmunan va shaklan ta'lim turlariga (o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura)) moslashtirilgan, o'quvchi va talabalarda fanga taalluqli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanishiga, ijodiy qobiliyatlar rivojlanishiga xizmat qiladigan, rasmiy tasdiqlanadigan asosiy o'quv nashridir;

o'quv qo'llanma — Darslikni qisman to'ldiruvchi, muayyan fan dasturi bo'yicha tuzilgan va mavzularni zaruriy hajmda tizimli yoritib beradigan, fan asoslarining mukammal o'zlashtirilishini ta'minlovchi, mazmunan va shaklan ta'lim turlariga (o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim (bakalavriat, magistratura)) moslashtirilgan, nazariy yoki amaliy mashq va mashg'ulotlarga mo'ljallangan, o'quvchi va talabalarda fanga taalluqli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanishiga xizmat qiladigan, rasmiy tasdiqlanadigan o'quv nashridir;

uslubiy qo'llanma — professor-o'qituvchilar va bilim oluvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, unda bir darsning maqsadi, dars o'tish vositalari va ulardan foydalanish usullari, darsning mazmuni, amaliy mashg'ulotlar, qo'shimcha topshiriqlar va boshqalar haqida tavsiyalar bayon qilinadigan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan nashr;

uslubiy ko'rsatma — muayyan fanning o'quv dasturi bo'yicha kurs ishlari (loyihalari), laboratoriya va amaliy ishlarni, shuningdek bitiruvchilarning bitiruv malakaviy ishlari, magistrlik dissertatsiyalarini bajarish tartibi aniq va batafsil ifodalangan hamda ushbu fan bo'yicha bilim oluvchilarda zarur amaliy ko'nikmalar hosil qilishga mo'ljallangan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan kichik adadli nashr;

uslubiy tavsiyanoma — muayyan fanning o'quv dasturi bo'yicha mavzularning asosiy mazmunini yoki ayrim murakkab mavzular va masalalarni o'zlashtirish, nazariy va amaliy vazifalar, topshiriqlarni bajarish bo'yicha uslubiy yordam ko'rsatish va pedagogik tavsiya berishga qaratilgan yordamchi o'quv adabiyoti hisoblanadigan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan kichik adadli nashr;

ma'lumotlar to'plami (banki) — foydalanishga qulay shaklda yaratilgan, muayyan fanni yoki ta'lim yo'nalishini o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan, isbot talab qilmaydigan ma'lumotlar, ilmiy ko'rsatkich va o'lchamlar, turli belgi va raqamlardan, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ishlab chiqarish, texnika, madaniy va boshqa sohalardagi qisqa ilmiy, amaliy, ma'lumotlardan tashkil topgan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan nashr;

ma'ruzalar kursi — fanning o'quv dasturi bo'yicha ma'ruzalar kursining nomi tegishli fan nomi bilan atalgan, undagi barcha mavzularning asosiy mazmuni qisqa yoritilgan, birlamchi yangi bilimlarni olishga qaratilgan, foydalaniladigan asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlari ko'rsatilgan, o'zini o'zi nazorat qilishga oid savollar turkumi, mavzuga tegishli tayanch atama va iboralar keltirilgan, ta'lim

muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan nashr;

ma'ruzalar to'plami — muayyan fanning o'quv dasturi bo'yicha undagi ayrim mavzularning asosiy mazmuni qisqa yoritilgan, birlamchi yangi bilimlarni olishga qaratilgan, foydalaniladigan asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlari ko'rsatilgan, o'zini o'zi nazorat qilishga oid savollar turkumi, mavzuga tegishli tayanch atama va iboralar keltirilgan, ilmiy-tadqiqot izlanishlari asosida muntazam yangilanib turiladigan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan kichik adadli nashr;

mashqlar (masalalar) to'plami — muayyan fanning mavzulari bo'yicha amaliy mashqlar, masalalar, shuningdek ta'riflash, ifodalash, shakllantirish, hisoblash, ishlab chiqish bo'yicha misollar keltirilgan, mavzularga oid me'yoriy, uslubiy, sonli va tayanch ma'lumotlar bilan to'ldirilgan, o'quvchi va talabalarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etiladigan nashr.

lug'at — aniq bir tartibda joylashgan so'zlar (yoki so'z birikmasi va hokazo) to'plami, ularning mazmuni, ishlatilishi, kelib chiqishi, boshqa tildagi tarjimasi to'g'risida ma'lumot beruvchi yoki so'zning tushunchasi, u bilan belgilanuvchi predmetlar haqida axborot beruvchi, ta'lim muassasalarining kengashi (pedagogika kengashi) tavsiyasi asosida chop etilgan nashr;

Ta'lim turlarining xususiyatlaridan va nashr shaklidan qat'i nazar, barcha o'quv adabiyotlariga qo'yiladigan umumiy talablar quyidagilar:

o'quv adabiyotlaridagi mavzu, mazmun va matnlar uzluksiz ta'limning boshqa turlari va bosqichlaridagi turdosh fanlarning mavzu, mazmun va matnlarini takrorlamasligi;

o'quv materiallarining mazmuni dalillardan namunalarga, namunadan farazga, farazdan izlanishga, izlanishdan amaliy qo'llashga, abstrakt ilmiy bilimdan aniq kasbiy bilimga, bilimdan amaliy ko'nikmaga o'tishga yo'naltirilishi;

mavzularda "oddiydan murakkabga", "umumiydan xususiyga" kabi tamoyillarga rioya etilishi;

rasmlar, grafiklar, jadvallar, sxema va diagrammalar mantiqan maqbul darajada joylashtirilishi, berilgan ma'lumotlar va tushuntirishlar bilan uzviy bog'langan bo'lishi;

matnlar dizayni maqbul va mukammal bajarilishi, takrorlanuvchi tushunchalar, rioya qilinishi kerak bo'lgan qoidalar, e'tiborni jalb etish uchun zarur bo'lgan jumlar, misollar va xulosalarni ajratish maqsadida maxsus belgilardan hamda ta'sirchan grafik vositalardan foydalanish;

kasbiy xarakterga ega bo'lgan va bilim oluvchilar mustaqil ishlashi uchun mo'ljallangan muammoli savollar, topshiriqlar, mashqlar, loyihalar bilan ta'minlanishi;

topshiriqlar va vazifalar keng ko'lamli bilim oluvchilar bajaradigan amaliy ishlarni juftlikda yoki kichik guruhlarda tashkil etish imkoniyatini berishi;

o'quv materiallarida talabalarni faol bo'lish va tanqidiy fikrlashga undash va ularning fanga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytiruvchi jihatlarning mavjud bo'lishi;

O'zbekistonning turli hududlaridagi o'ziga xos madaniy xususiyatlar, tabiiy iqlim sharoitlari hisobga olinishi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining o'quv adabiyotlariga qo'yiladigan qo'shimcha talablar quyidagilar:

kasbga qiziqishni kuchaytirish, uni mustahkam egallashga va zamonaviy bilimlar asosida raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlanishiga xizmat qilishi;

mustaqil va erkin fikr yuritish, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga qodir shaxslarni tarbiyalashi;

qaysi fanga tegishlilikidan qat'i nazar, nazariy bilimlarning amaliyot bilan keng bog'liqligini ta'minlashi;

o'quvchida yaxlitlikni idrok qilish hissining shakllanishi uchun barcha ma'lumotlar mantiqiy bir tizimda berilishi;

muayyan fan sohasiga xos xususiyatlardan kelib chiqib, estetik va dizayn ko'rsatkichlarda ilm-fan yutuqlarini tasvirlaydigan ko'rgazmali ma'lumotlar-qurilma, apparatlar yoki ularning ma'lum qismlari va boshqalar turli rangda berilishiga e'tibor qaratilishi;

matnni tushunarli va mantiqiy usulda tuzish, o'rganish jarayonini osonlashtirish uchun rasmlar, sxemalar va chizmalarni qo'shib joylashtirish;

o'quv adabiyotida o'rganiladigan mavzu va mashg'ulotlar guruhda o'quvchilarning turli qobiliyatga ega ekanligi inobatga olingan holda berilishi;

fanlararo va fan ichida o'zaro bog'liqlik ta'minlanishi;

o'quvchilarning mustaqil ishlashi uchun amaliy topshiriqlar, mashqlar, loyihalar bilan ta'minlanishi;

matnda atrof-muhit, uning ifloslanishi va jamiyat salomatligi muammolari hamda ularni hal qilish yo'llari aks ettirilishi.

Topshiriqlar: Quyidagi jadvalni moslab to'ldiring.

Ta'lim turlarining xususiyatlaridan va nashr shaklidan qat'i nazar, barcha o'quv adabiyotlariga qo'yiladigan umumiy talablar quyidagilar	O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining o'quv adabiyotlariga qo'yiladigan qo'shimcha talablar quyidagilar:

